

јека у научним круговима, а не сумњамо да ће тако бити и надаље те да ће послужити као узоран модел за будућа истраживања језика у медијском и политичком дискурсу.

Милан Ајџановић

Hankuk University of Foreign Studies
College of Central and East European Studies
Department of South Slavic Studies
HUFS Global Campus, 81 Oedae-ro, Mohyeon-eup, Cheoin-gu, Yongin-si, Gyeonggi-do, 17035,
Republic of Korea
ajdzanovic@hufs.ac.kr

UDC 811.163.41(082)(049.32)
UDC 811.16'362(082) (049.32)
ORCID: 0000-0002-4441-4884

*Творба, њромена и норма у језичком сисџему.
Зборник радова у часопису професору Божи Ђорићу.*
Београд: Савез славистичких друштава Србије – Завод за
унапређивање образовања и васпитања, 2025, 453 стр.

Зборник *Творба, њромена и норма у језичком сисџему*, који су приредили проф. др Александар Милановић, проф. др Рајна Драгићевић, проф. др Вељко Брборић и др Ана Маџановић, објављен је у част професору Божи Ђорићу, чији је вишедеценијски научни и наставни рад обележио развој српске дериватологије, лексикологије и историјске граматике. Зборник одражава ширину Ђорићевог удела у науци, те је подељен на више целина: уводни део са биографијом и библиографијом, који је приредила Катарина Беговић (стр. 15–29), други део посвећен је научном доприносу Боже Ђорића (стр. 33–115), трећи део доноси нове закључке дериватолошких истраживања (стр. 119–342), четврти део чине дијахронијска истраживања (стр. 345–396) и, на крају, дата су морфолошка и лексичко-семантичка истраживања (стр. 399–453).

Други део Зборника, „Допринос Боже Ђорића српској славистици”, представља Ђорићев наставни и научни рад у области синхронизације и дијахронизације. Александар Милановић у раду „Боже Ђорић као историчар српског језика” (стр. 33–46) издваја и анализира његове студије и монографије у којима је примењен дијахронијски приступ истичући научну вредност ових текстова, као и повезаност синхроног и дијахроног приступа у појединим радовима. Део прилога истиче Ђорићев научни рад посвећен универзитетској настави, стављајући акценат на његова предавања као и менторства која су допринела изради многих дипломских, мастерских, магистарских и докторских радова, а потом и монографија. Рајна Драгићевић написала је прилог „Научни допринос професора Боже Ђорића у Комисији за словенску творбу речи Међународног Славистичког комитета” (стр. 47–56), у којем су наведене конфе-

ренције овог славистичког тела у којима је Ћорић учествовао, као и зборници у којима је објављивао своје чланке (осам значајних истраживања), те је дат критички осврт на поједина питања којима се проф. Ћорић бавио у својим радовима. О Ћорићевим теоријским поставкама у оквиру творбе речи, те њиховом значају и његовом научном доприносу на утемељењу модерне дериватологије у србистици пише Ана Мацановић у раду „Божо Ћорић као дериватолог” (стр. 57–67). У прилогу „Правописне лингвомаргиналије Боже Ћорића” (стр. 69–81) Вељко Брборић указује на правописна питања назначена у Ћорићевим радовима, те инспирисан њима, значајнији део рада посвећује нормативним недоумицама у именовању етника, ктетика и назива држава у Европи. Јелена Јовановић Симић у раду „Стилска хармонија енциклопедијског израза Боже Ћорића” (стр. 83–95) разматра стилске поступке Боже Ћорића у структурном и смисаоном обликовању одреднице *српски језик* у „Лексикону српског средњег века” (1999: 698–703). Ауторка истиче „да је Божо Ћорић у свом енциклопедијском чланку, и поред просторних ограничења које поставља лексиконска врста издања – постигао стилску хармоничност текста и ефицијентну компресију информација” (стр. 83). Ненад Ивановић прилаже рад „Лексикографски допринос Боже Ћорића на изради речника језика Иве Андрића (1982)” (стр. 97–106), наглашавајући да је Ћорићев лексикографски рад веома значајан за будућа истраживања Андрићевог језика. У тексту „Значај *Повеље бана Кулина* Боже Ћорића у универзитетској настави” (стр. 107–115), Катарина Беговић представља вредност и значај ове књиге, која је, захваљујући Божи Ћорићу, уврштена у списак обавезне литературе на предметима историје језика на Филолошком факултету у Београду.

Трећи, најобимнији део Зборника носи наслов „Дериватолошка истраживања”, што илуструје заслуге Боже Ћорића за развој дериватологије. Радови обухватају дериватолошка питања у словеначком, руском, белоруском, украјинском, бугарском, пољском и српском језику, што овом зборнику даје међународни карактер. Рад Александра Лукашанеца „Словаўтваральныя гнёзды лічэбнікаў у беларускай мове: структура і склад” (стр. 119–132) посвећен је проучавању творбених гнезда бројева у белоруском језику, с циљем да се утврди корпус творбених гнезда бројева, анализира њихова структура и врсте речи које се јављају као модели за творбу мотивисаних речи у оквиру бројевних гнезда. О стварању социјалних фемининатива у словеначком језику пише Ирена Страмлић Брезник у прилогу „*Besedotvorne zadrege pri tvorbi ženskospolskih vzporednic v slovenščini*” (стр. 133–143) фокусирајући се на грађење ових именица, те узроке које доводе до њиховог повећаног стварања. Дијакхронијским истраживањем творбе речи у пољском језику бави се Жежи Сјероћук (Jerzy Sierociuk) у раду „*Zróżnicowanie słowotwórcze gwarowych nazw ekspresywnych – na przykładzie określeń ‘tego, który wszystko robi lewą ręką’*” (стр. 145–154). Јевгенија Карпиловска у тексту „Типологія суфіксальних одиниць у словах сучасної української мови” (стр. 155–162) класифікује суфіксалне јединице у речима савременог украјинског језика према њиховом облику, значењу и функцији. Кристина Клешчова у прилогу „*Przemiany w klasie polskich deminutywów*” (стр. 163–171) указује на то да је кроз читаву историју пољског језика суфикс *-k-* представљао основни формант категорије деминутивности, при чему су његови облици варирали у складу са грама-

тичким родом. Ауторка пише да историјска континуираност овог форманта показује да је дошло до постепене неутрализације деминутивне вредности и лексикализације, што указује на смањење његове изворне функције у савременом језику. У раду „По вѣпроса за суфикс *-(e)cъiv(o) //-stv(i) /-(c)tv(i)* в бѣлгарскѣи и чешкѣи езѣк (с оглед и на други славѣнскѣи езѣци)” (стр. 173–180), Цветанка Аврамова усмерава пажњу на утврђивање тачног састава суфиксалног форманта са фонемским низом *-cъiv- // -stv- /-(c)tv-*, који се у бугарском и чешком језику користи за творбу апстрактних именица из категорија *nomina essendi* и *nomina actionis*. „О префиксално-суфиксалној творби ријечи у српском језику: теоријско-методолошки проблеми” (стр. 181–188) наслов је прилога Горана Милашина, који указује на различите приступе грађењу речи које се могу мотивисати предлошко-падежном везом (нпр. *йойѣкровѣе*) и речи образованих тако што су основи истовремено додати префикс и суфикс (нпр. *раздобѣе*). На основу анализе, аутор предлаже да се примери из прве скупине интерпретирају двојачко – и као речи настале комбинованом, синтаксичко-суфиксалном творбом, и као префиксално-суфиксалне творенице, а да се примери из друге скупине сврстају у речи настале префиксално-суфиксалном творбом. На крају, разматрајући терминолошка питања указује на то „да нема потребе за увођењем вишезначних термина циркумфикс/конфикс, циркумфиксација/ конфиксација и др. у српску дериватологију када се говори о префиксално-суфиксалној творби јер су традиционални називи за овај начин грађења ријечи и средства која у њему учествују сасвим адекватни” (стр. 186). Радмило Н. Маројевић у раду „Српски антропонимски именослов с дериватолошког становишта” (стр. 189–199) разматра српске антропонимске категорије у њиховом историјском развоју с аспекта генезе и морфемске структуре фокусирајући се на примарна значења мушких и женских личних имена, преображај патронима (и матронима) у презимена, као и на племенска имена настала на бази посесива и патронима. О увођењу вештачке интелигенције у творбу речи пише Бранко Тошовић у раду „Виртуелни дериватор” (стр. 201–210). Резултати истраживања показују да вештачка интелигенција може бити у улози дериватолога и дериватора, у стању је „да генерише творенице у оним врстама ријечи које представљају затворену категорију (такви су бројеви, замјенице, везници, ријечце па и узвици), понуди нова творбена средства (афиксе), предложи своје деривационе термине, претвори стране ријечи у домаће, преобликује синтагме у појединачне ријечи, трансформише реченице у монолексеме, измисли нове скраћенице, образује деминутиве, хипокористике, аугментативе, оживи застарјеле ријечи, створи графодеривате итд.” (стр. 209). Резултати анализе у раду „Творбени критеријуми при састављању лексикографске дефиниције у српској описној лексикографији” Владана Јовановића (стр. 211–222) показују да у описним речницима српског језика творенице настале одређеним начином творбе повезује не само конкретан процес грађења речи и постојање општег значења унутар одговарајућег творбеног типа већ и примена утврђених поступака приликом њиховог дефинисања. Соња Ненезић радом „Творбени потенцијал повратно-присвојне замјенице *свој*” (стр. 223–231) указује на то да заменица *свој* има јак творбени потенцијал и разгранато творбено гнездо, али да највећи број деривата у њеном гнезду није више у употреби или је ограничене употребне вредности.

Наташа Миланов у раду „Прилог опису семантичко-деривационог потенцијала придева *йривајџан*” (стр. 233–240) представља промене у значењу речи *йривајџан*, *йривајџизовајџи* и *йривајџизирајџи*, које су настале услед променљивих друштвених околности. Резултат тих промена је да се глагол *йривајџизовајџи* доминантније користи, док је глагол *йривајџизирајџи* застарео. Милица Стојановић се у раду „Изведенице са суфиксом *-авина* у српском језику” (стр. 241–248) осврће на мање запажену групу твореница насталих додавањем суфикса *-авина*, те представља њихове творбене карактеристике, као и њихову употребу у савременом српском језику. Творбено-семантичком анализом бави се и Драгана Цвијовић у прилогу „Творбено-семантичка анализа збирних именица на *-сйџво* у српском језику” (стр. 249–257), разматрајући значења овог типа збирних именица и издвајајући их у лексичко-семантичке групе. О томе на који начин је лексема *селџи* интегрисана у српски језик пише Слободан Новокмет у тексту „Лексема *селџи* као извор нових неолошких и творбених тенденција у српском језику” (стр. 259–268), дајући творбену и семантичку анализу ове распрострањене лексеме. „Именице на *-ијага* у језику медија” (стр. 269–278) предмет су истраживања Весне Ђорђевић. Резултати квантитативне и квалитативне анализе 220 именица на *-ијага* показују да су оне генерално ретке у корпусу Serbian Web Corpus PDRS 1.0, односно да нису фреквентне у језику медија, те да се могу уврстити у неколико семантичких поља према значењу основинске речи. Ове именице претежно се користе да означе какво такмичење, манифестацију или скуп, што је назначено у ранијим истраживањима а потврђено и овим испитивањем. Јована Јовановић у раду „Пејоративи са суфиксом *-уџа* у савременом српском језику (творбено-семантички и лингвокултуролошки осврт)” (стр. 279–291) анализира изведенице са суфиксом *-уџа* којима се у савременом српском језику именују и квалификују жене. Творбено-семантичка анализа указује на три општа творбена модела, одређена различитом категоријалном припадношћу мотивне лексеме (именичка/глаголска/придевска основа + *-уџа*), и потврђује полазну претпоставку да је моциона функција суфикса *-уџа* донекле у повлачењу у творбеном систему, уступајући место експресивно-квалификативној функцији. Лингвокултуролошка анализа „потврђује да се жена у српској култури позитивно вреднује према одговарајућим етичким и естетским параметрима, те да се негативно евалуира и погрдно именује уколико у домену сексуалности одступа од пожељног патријархалног модела и традиционално прихваћеног идеала смерне, чедне, кротке жене” (стр. 290). Данијела Радоњић у раду „Творба именица у семантичком пољу назива за јела у српском језику” (стр. 293–302) испитује творбена средства и механизме који учествују у деривацији наведених именица. Утврђено је да су оне углавном изведене, те да су деривати најчешће мотивисани начином припреме јела или главним састојком, а знатно ређе физичком особином (изгледом, обликом) јела. Анета Спасојевић у раду „Стојан Новаковић као дериватолог” (стр. 303–311) доноси ширу слику традиционалне дериватологије представљајући појмовно-терминолошки апарат и методолошке поступке описане у поглављу „Наука о основама” *Српске јрамајџике* Стојана Новаковића. Весна Николић творбено-семантички анализира „Нове речи са суфиксом *-аџи* у савременом српском језику” (стр. 313–322), указујући на то да „највећи број

нових лексема са суфиксом *-аши* припада домену друштвенополитичких односа или сфери савремених технологија; да је највећи број нових образовања са суфиксом *-аши* негативно маркиран, односно ове лексеме стилски су обележене као пејоративне и подругљиве и њима се људи на различите начине омаловажавају”; истиче се „семантичка компонента ’претераности’, било да је реч о претераној загрижености за нешто или склоности ка нечему, претераној заслепљености одређеном идејом, личношћу, производом или пак о претераном вршењу неке радње” (стр. 320). Ана Петровић Дакић у раду „Мовирани фемининуми у јавном дискурсу у Србији и корпусна истраживања творбе речи” (стр. 323–331) даје поједине закључке о фемининумима на *-(к)иња*, *-ка* и *-ица*, али указује и на проблеме који проистичу из рада на корпусу. Валентина Илић у прилогу „Новије (суп)стандардне елативне творенице са префиксом *йре-* у српском језику” (стр. 333–342) указује на то да је поред глагола и придева забележен и велики број елативних именица. Продуктивност наведених творбених типова ауторка приписује потреби за „експресивизацијом, интезификацијом, онеобичавањем, уношењем емоционално-вредносних компонената у израз и претеризмом, што ову лексику чини изразито маркираном” (стр. 340).

Четврта целина Зборника, насловљена „Дијахронијска истраживања”, започиње радом Диане Иванове „Книжовноезиковата реформа на Вук Караџић и отгласът њ у бугарската правописна практика през Възраждането” (стр. 342–352). Предмет рада јесте прецизирање утицаја језичке и правописне реформе В. Карацића на ставове творца језика и ортографске моделе створене у епоси бугарског препорода. Љиљана Суботић и Исидора Бјелаковић у раду „Кулинарске послastiце на српском митрополитском двору прве половине 18. века (лингвокултуролошки кроки)” (стр. 353–364) анализирају посластичарску лексику посведочену у кухињским дневницима, тефтерима, евиденцијама о приходима и расходима који су вођени у периоду од 1720. до 1735. године на двору Београдско-карловачке митрополије, а чувају се у Архиву САНУ у Сремским Карловцима. Ауторке указују на семантичку разуђеност грађе, као и њеног порекла, те закључују да је 18. век донео нов талас српском посластичарству. Истраживање је засновано на методолошким поставкама историје језика, лингвокултурологије и контактне лингвистике, а спроведено је у жељи да се утврди у којој мери регистрована грађа може послужити у реконструкцији једног дела културне историје митрополитског двора током прве половине 18. века. Владимир Вукомановић Растегорац аутор је прилога „Суфиксалне изведенице у поезији за децу и младе предзмајевског периода” (стр. 365–374), у којем указује на творбено-семантичке моделе који се јављају у одређеним текстовима предзмајевског периода. Анализа је показала високу фреквентност деминутива и хипокористика, али и неочекивано значајну употребу апстрактних именица и умерено присуство конкуренције именичких суфикса. Анализирајући творбени аспект застареле лексике, Ивана Маринковић-Мандић у раду „О неким творбеним особеностима застареле лексике у описним речницима српског језика” (стр. 375–386), уочава доминантне творбене форманте који се јављају у деривацији именичких лексема (*-ишељ*, *-сѣво*, *-ије*), те указује на потенцијалне узроке који ову лексику чине пасивном. Маријана Ђукић у раду „Инвентар творбено-семантичких катего-

рија у Вуковом делу о творби именица у српском језику (1828)” анализира именичке изведенице из Вуковог дела „Главна свршивања суштествителни и прилагателни имена у српском језику” (1828).

Последњи део Зборника носи наслов „Морфолошка и лексичко-семантичка истраживања”. Прво је истраживање Онджеја Блаха који у раду „Lexical borrowings from Serbian into Czech” (стр. 399–405) издваја 36 лексема српског порекла које се јављају у савременом чешком језику, те указује на то да се позајмљенице из српског језика чешће јављају у научном стилу него у новинарском. У раду „Енантисемија у српском језику” (стр. 407–416) Милорад Дешић указује на специфичности обраде енантисемичних лексема у речницима (типови дефиниција, однос према другим значењима исте лексеме и др.). Он предлаже да би у оваквим „примјерима боље било да се за свако значење наводи дефиниција: узјамити – 1. узети на зајам. 2. дати на зајам (као што се поступило са глаголом позајмити)”. Душка Кликовац у раду „О семантици повратне заменице *себе*” (стр. 417–428) указује на сложеност семантике повратне заменице настале перспективизацијом, те предлаже речничку дефиницију за ову заменицу: „именичка повратна заменица (тј. именичка заменица за свако лице), која упућује на појам (обично особу) означен субјектом, односно на његов део или аспект” (стр. 426). Бојана Томић у прилогу „Дублетни облици плуралија тантум у српском језику (дублетност у роду)” (стр. 429–439) разматра дублетне облике категорије *pluralia tantum* у српском језику. Мотивисана лексика којом се именује човек у савременом српском сленгу анализирана је у раду „Типови семантичке мотивације у лексици сленга – случај назива за људе у савременом српском сленгу” Вање Миљковића (стр. 441–453). На основу богате грађе (преко 300 јединица ексцерпираних из *Речника српској жаргону* Б. Герзића или уочених на платформи Вукајлија), аутор издваја шест група овакве лексике, према типу мотивације: „1) лексичка метонимија (нпр. гузица „особа са великом задњицом”); 2) лексичка метафора (нпр. хобит „ниски, непривлачни мушкарац”); 3) лексичка метафтонимија (нпр. гроб „изразито ружна особа”); 4) творбена метонимија (нпр. збуњола „особа која се лако збуњује”); 5) творбена метафтонимија (нпр. дркош „фрустрирана, незадовољна особа”); 6) уписивање (мотивација заснована на формалној сличности, нпр. носферату „особа са великим носем”, прженица „особа која се лако узбуди, пржи”)” (стр. 441).

Зборник по свом садржају и обиму представља веома значајан научни допринос србистици и славистици, али и достојан омаж професору Божи Ћорићу. Књига не само да представља Ћорићев научни пут него и сведочи о ширини научних области којима је својим истраживањима дао значајан допринос. Као такав, Зборник ће засигурно бити референтна литература за будућа истраживања у областима творбе речи, историјске граматике, лексикографије и нормативистике.

Милица Рабреновић

Институт за српски језик САНУ
Одсек за стандардни језик
Кнеза Михаила 36/1, 11000 Београд, Србија
milica.rabrenovic@isj.sanu.ac.rs